

ADAT
ISTIADAT PERKAHWINAN DALAM MASYARAKAT YANG
MENGAMALKAN ADAT PERPATIH DI NEGERI SEMBILAN:
TUMPUAN KAJIAN DI KAMPUNG BELANGKAN,
KUALA SAWAH, RANTAU.

SITY ROHANE DEWA

UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
BANGI, SELANGOR.
1977 - 78

ADAT ISTIADAT PERKAHWINAN DALAM MASYARAKAT
YANG MEMCAPAIKAN ADAT TERPATIH DI NEGERI
SEMBILAN: TUMPUAN KAJIAN DI KAMPUNG
BELANAKAN, KUALA SAWAH, RANTAU

OLEH : SITI ROHANE BEMA

Tatitah Ilniah ini dipersembahkan kepada Institut
Bahasa, Kesusasteraan dan Kebudayaan Melayu, Universiti Ke-
bangsaan Malaysia, untuk memenuhi sebahagian daripada keper-
luan memperolehi Ijazah Sarjanamuda Sastera dengan Kepujian.

Sidang Akademik 1977/78

KANDUNGAN

	<u>Halaman</u>
Kandungan -----	i - iii
Penghargaan -----	iv

BAB 1 : LATAR BELAKANG TEMPAT KAJIAN

1.1 Pengenalan	
a. Tujuan dan Bidang Kajian -----	1
b. Method Kajian -----	2
1.2 Latar Belakang Tempat Kajian -----	3 - 5
a. Pentadbiran -----	5 - 7
b. Ekonomi dan Sosial -----	7 - 9
c. Adat Istiadat -----	10 - 12
d. Ujama -----	12 - 13

BAB 2 : PERKAHWINAN SEPINTAS LAJU

2.1 Pengertian Perkahwinan -----	14 - 16
2.2 Bentuk Perkahwinan dalam masyarakat	
Adat Perpatih -----	16 - 19
2.3 Orang yang tidak boleh kahwin -----	19 - 22
2.4 Corak Penjodohan -----	23 - 27

BAB 3 : ADAT ISTIADAT PEMINANGAN

3.1 Jenis-Jenis Perkahwinan	
a. Aturan Tak Lazim	

i. Menyerah -----	28 - 29
ii. Merumah -----	29 - 31
iii. Sesalahan -----	31 - 32
b. Aturan biasa	
3.2 Merisik atau Risik-Andai -----	32 - 40
3.3 Pinangan atau Hantar Panda -----	40 - 46
3.4 Pembatalan Peminangan -----	46 - 48

BAB 4 : UPACARA-UPACARA ATAU ADAT ISTIADAT PERKAHWINAN

4.1 Hari Kayu Berakar -----	49 - 55
4.2 Istiadat Berendam -----	55 - 58
4.3 Istiadat Berinai	
a. Malam Berinai Kecil -----	58
b. Malam Berinai Besar -----	58 - 60
i. Istiadat Mengisi Adat ---	60 - 62
ii. Istiadat Akad Nikah ----	62 - 67
iii. Perarakkan -----	67 - 68
iv. Persandingan -----	68 - 70
4.4 Hari Lansung -----	70 - 74
a. Istiadat Perarakkan di Hari Lansung -----	74
b. Istiadat Persandingan di Hari Lansung -----	74 - 75
i. Istiadat Suap-Suap -----	75 - 76
ii. Istiadat Padam Lilin ----	76 - 77
iii. Istiadat Pangkasan -----	77 - 78

iv.	Istiadat Menyembah -----	78
v.	Istiadat Makan Damai -----	79 - 80
4.5	Hari Bertandang atau Menyalang -----	80 - 82
4.6	Istiadat Tempuh Jejak atau Menikam	
	Jejak -----	82 - 84
4.7	Penutup -----	84 - 90
BIBLIOGRAFI	-----	91 - 92
LAMPIRAN i :	Peta Mukim Rantau -----	93
LAMPIRAN ii :	Surat Nikah/Kahwin -----	94
LAMPIRANiii :	Surat Izin Perempuan kepada Walinya -	95
LAMPIRAN iv :	Surat Taklik -----	96
LAMPIRAN v :	Gambar-Gambar -----	97 - 106

PENCHARGAAN

Dalam usaha menyiapkan tesis ini, saya banyak berhutang budi kepada beberapa orang penseorangan yang telah bermurah hati turut menyumbangkan berbagai rupa pertolongan dalam masa saya melakukan kajian ini.

Ucapan terimakasih yang tak terhingga, saya tujukan kepada Encik Ismail Hamid yang sudi menjadi penyelia latihan ilmiah ini. Bimbingan dan teguran beliau kepada saya untuk menjayakan latihan ilmiah saya ini, sangat saya hargai.

Seterusnya saya mengucapkan ribuan terimakasih kepada Encik Abdullah Munchak kerana sudi memberi bahan-bahan kajian ini, dan menolong saya mendapatkan bahan-bahan kajian ini di tempat kajian. Juga kepada penduduk-penduduk di Kampung Belangkan (tempat kajian) yang telah membenarkan saya menghadiri majlis perkahwinan di sana. Layanan dan sumbangan mereka itu tidaklah dapat saya membalasnya melainkan Tuhan sahaja yang akan membalasnya.

Tidak ketinggalan juga saya berterimakasih kepada suami saya, Mohd. Sharif Abd. Latiff yang bersusah payah menemani saya bila membuat kajian ini dan yang telah banyak berkorban terutama dari segi material. Juga ibu bapa saya yang sentiasa memberi galakan untuk terus menyempurnakan latihan ilmiah ini, terimakasih jua saya ucapkan.

Kompleksiswa A, Kampus Universiti
Kebangsaan Malaysia, Bangi, Selangor.
March, 1978.

Sity Rohane Dewa

BAB III

ADAT ISTIADAT PEMINANGAN

3.1 Jenis-jenis perkahwinan.

(a) Aturan lain atau tak lazim.

Jenis nikah kahwin yang biasa dilalui oleh tiap-tiap orang yang akan berkahwin ialah merisik, meminang dan seterusnya istiadat perkahwinan. Di samping aturan biasa ini terdapat aturan yang lain dari biasa atau tak lazim tetapi adalah diakui dan dilembagakan atau institutionalized.¹ Jenis nikah kahwin yang tak lazim ialah menyerah atau menyerambi, merumah dan sesalahan atau salah-salahan.

i. Menyerah.

'Menyerah' berlaku apabila seorang lelaki naik ke rumah perempuan yang dihajatnya itu dan duduk di pangkal serambi. Dia seolah-olah menyerah diri kepada keluarga perempuan supaya menyampaikan hajatnya. Hajatnya itu ialah memiliki si gadis itu, mungkin si gadis itu telah dicadangkan oleh ibu bapanya untuk dijodohkan dengan orang lain. Justru keadaan 'menyerah' itu hanya duduk sahaja di pangkal serambi maka perbuatan itu dikenali juga dengan nama 'menyerambi'. Orang yang menyerah itu mestilah berani berdegil, kadang kala berhari-hari iaitu dua atau tiga hari sehingga perkara itu dibicarakan oleh kedua-dua pihak.

¹Zainal Kling, Sistem Kekeluargaan Di Melaka Utara (Kuala Lumpur: Tesis UM, 1969), hal. 209.

Di pihak perempuan termasuklah ibu bapa, kedim dan buapak. Begitu juga di pihak lelaki. Pihak perempuan boleh menerima atau menolok kemahuan lelaki itu. Jika pihak perempuan menerima maka ditentukan bayaran kesalahan yang patut dibayar oleh pihak lelaki mengikut adat menyerah. Pihak perempuan atau si perempuan boleh meminta berapa sahaja. Ini bermakna menyerah itu mahal harganya. Bek kata perbilangan adat "orang menyerah tiada kaya" ² atau "orang menyerah banyak wang." Tetapi bagi masyarakat di kampung Belangan (di tempat kajian penulis) bayaran kesalahan itu tidak ditetapkan oleh adat hanya dipulangkan kepada pihak perempuan. Pihak perempuan pula menentukannya berdasarkan kemampuan pada pihak lelaki, iaitu kaya atau miskin lelaki yang menyerah itu. Jika kaya tinggillah bayaran kesalahan yang dikenakan oleh pihak perempuan dan sebaliknya. Kadang-kadang cukup hanya bayaran maskahwin sahaja, tidak perlu bayaran kesalahan yang lain. Walaupun ini melanggar adat tetapi ada perbilangan adat mengatakan: "alah adat kerana muafakat". Juga dalam muafakat ini ditentukan masa bila perkahwinan itu akan dijalankan.

ii. Merumah.

'Merumah' ialah jalan keluar yang paling mudah bagi lelaki yang menyukai seorang perempuan tetapi cita-citanya dihalang oleh pihak ibu bapa si perempuan. Umpamanya ibu bapa si perempuan menolok pinangan si lelaki ataupun si perempuan yang dihajati telah dipinang orang lain. Jadi si lelaki naik ke rumah dan masuk ke bilik perempuan

² Nordin Selat, Sistem Sosial Adat Perpatih (Kuala Lumpur: Utusan Melayu (M) Bernad, 1976), hal. 128.

an yang dihajati itu dan memegangnya. Malah kadang-kadang si lelaki menguncinya bersama-sama di dalam bilik sehingga penyelesaian dilakukan dan dia diterima untuk dinikahkan,

Jelas bahawa sebanyak sedikit terdapat paksaan dan kekerasan bagi mendapatkan orang yang dihajatnya itu. Oleh sebab itu sering kali si lelaki membawa senjata untuk dapat masuk ke dalam rumah si perempuan, dan senjata itu digunakan juga untuk mempertahankan diri dari serangan pihak perempuan seperti abang atau adik lelaki si perempuan. Justru itulah dikatakan bahawa, "orang merumah, hati berani, senjata tajam, mulut besar, emas banyak,"³ Di sinilah terletaknya perbezaan di antara menyerah dengan merumah. Dalam menyerah tidak ada kekerasan dan paksaan. Penyelesaiannya seperti menyerah juga iaitu di antara kedua dan buapak masing-masing pihak berundinglah bagi menyelesaikan perkara itu. Yang mana kedua-dua pihak dikenakan bayaran kesalahan. Pihak perempuan dikenakan bayaran kerana dikatakan jika perempuan tidak membuka pintu maka si lelaki tidak akan masuk. Selain dari itu dibincangkan juga cara istiadat dan hari yang patut dijalankan perkahwinan, samada pada malam itu juga atau bertanggung dulu pada masa dan hari yang lebih sesyai kepada kedua pihak.

Pada setengah-tengah tempat pula, si lelaki itu membawa lari perempuan itu keluar Negeri Sembilan. Jika tidak lari keluar negeri banyak kesulitan dan masalah yang akan timbul, saudara-mara kepada perempuan itu akan tetap mahu saudara perempuannya diserahkan kembali dengan mengemukakan berbagai-bagai tuntutan. Jika si lelaki

³Zainal Kling, op. cit., hal. 210.

berjaya dalam usahanya tak mahu memulangkan si perempuan kepada keluarganya, barulah dia boleh berkahwin dengan gadis itu. Ibu si perempuan mesti mengadakan upacara perkahwinan pada hari itu juga, tetapi jika si lelaki itu kalah maka terpaksa dia membayar adat⁴ iaitu sebagai bayaran kesalahan.

iii. Sesalahan atau salah-salahan.

Sesalahan ini ialah suatu perbuatan sumbang yang dilakukan oleh pasangan lelaki dan perempuan yang bukan suami isteri, seperti berdua-duan di dalam rumah atau di tempat yang sunyi pada waktu malam. Mereka ditangkap oleh orang-orang kampung dan perlu dinikahkan pada hari itu juga menurut cara biasa tetapi hanya adat istiadat besar. Perkahwinan seperti ini selalu berlaku di antara seorang lelaki dengan seorang janda. Walaupun "proses ini formalized tetapi dianggap kurang baik dari segi moral dan pandangan masyarakat.

Jadi jelas pada dasar moral dan ideal masyarakat, corak-corak yang di luar dari biasa itu tidak digalakkan dan seboleh-bolehnya dituruti cara yang biasa iaitu dengan meminang perempuan yang dihajati dan menempuh semua tingkat-tingkat istiadat perkahwinan. Namun begitu dilihat dari segi prinsip organisasi masyarakat, cara yang lain dari biasa itu adalah merupakan pilihan terhadap apa yang dapat diberikan oleh struktur."⁵ Malah cara ini mudah untuk mendapatkan pasangan hidup atau isteri tanpa perlu melalui upacara-upacara perkahwinan yang besar dan mahal. Walaupun diketahui cara ini ku-

⁴Nordin Selat, op. cit., hal. 128.

⁵Zainal Kling, op. cit., hal. 211.

rang baik dari segi pandangan masyarakat.

(b) Aturan biasa.

Cara atau aturan biasa bagi perkahwinan ialah melalui beberapa peringkat tertentu dengan upacara yang tertentu pula. Bermula dari istiadat 'risik-andai' atau 'merisik', meminang atau menghantar tanda, kayu berakar atau berkampung, hari langsung, bertandang atau menyalang dan menikam jejak atau tempuh jejak.

3.2 Merisik atau risik-andai.

Menurut Zainal Kling ada beberapa punca yang menyebabkan seseorang lelaki itu berhajat kepada seorang perempuan. "Pertama, dia sedang mencari isteri lalu terpendang seorang perempuan yang dihajati; kedua, sebab galakan atau dorongan atau cadangan yang dibuat oleh saudara-mara supaya meminang seorang perempuan; ketiga, menurut pilihan atau aturan ibu bapa seperti mempertunangkan anak itu dari kecil. Namun begitu sekarang perjudohan oleh ibu bapa ini sudah kurang tetapi lebih banyak pilihan sendiri."⁶ Walau bagaimanapun masih terdapat lagi anak lelaki yang berkahwin kerana ingin memuaskan hati ibu bapa yang telah berhajatkannya berkahwin dengan si gadis yang dipersetujui mereka. Si anak hanya menurut sahaja dan kadang kala tanpa perlu mengeluarkan belanja sendiri.

Bagi memperolehi orang yang dihajatnya itu atau memenuhi hajat ibu bapanya mesti melalui adat istiadat tertentu yang telah ditetapkan oleh adat. Pertama, mesti melalui istiadat risik-andai

⁶Ibid, hal. 213.

atau risik-duai. Perlunya risikan sebelum meminang supaya pinangan pihak lelaki tidak akan ditolak ketika meminang nanti. Tanpa risikan kemungkinan pinangan si lelaki akan ditolak. Jadi pihak lelaki akan menerima tamparan yang hebat. Di samping pinangan ditolak atau hajat si lelaki yang tidak tercapai, rombongan peminangan itu akan mendapat malu yang tidak terhitung. Mungkin ditambah dengan kata-kata keji seperti kata perpatah Melayu 'Hidung tak mancung pipi tersorong-sorong.'

Oleh sebab itu, pihak lelaki menghantar wakilnya untuk meninjau pendapat pihak perempuan yang akan dipinang atau dalam adat dikatakan 'menyuluh keadaan pihak perempuan'. Orang yang menjadi wakil itu ialah orang yang dipercayai oleh ibu bapa atau keluarga pihak lelaki. Si wakil itu tidak semestinya mempunyai hubungan dengan pihak lelaki tetapi lazimnya wakil itu dipilih dari kalangan kerabat-kerabat dekat seperti emak saudara pihak lelaki terutama sekali isteri bapa saudara kedim. Si wakil itu akan membawa pesan dan menyata serta menanyakan pendapat ibu bapa perempuan tentang hajat si lelaki. Menurut responden ⁷(orang yang ditemuduga) risikan itu dilakukan cara tak resmi, bergantung atau terserah kepada peluang yang boleh di dapati oleh orang yang pihak lelaki amanahkan itu. Misalnya semasa si wakil membasuh di perigi, dia bertemu dengan ibu si gadis yang dihajati oleh si lelaki yang mengutusnyanya menjadi wakil. Tambahan pula masa itu hanya mereka sahaja di situ. Maka si wakil pun menyatakan hajat si lelaki itu dan menanyakan pendapat ibu si

⁷Kebanyakan bahan kajian penulis adalah hasil dari temuduga penulis dengan seorang ketua adat (buapak) di tempat kajian penulis. Beliau ialah Abdullah Muncak.

perempuan atau gadis itu. Si gadis yang kena risik itu tidak mengetahui langsung kerana pada pandangan adat, perempuan adalah sebagai 'harta' dan kepadanya terserah segala keistimewaan yang tertentu. Inilah sebabnya pada masa dulu anak-anak gadis dikawal rapi bila meningkat ke umur dewasa (sembilan tahun atau lebih). Mereka harus tetap di rumah, diberi didikan. Bak kata perbilangan adat:-

Perempuan menanti untung
Lelaki mencari untung.

Mereka tidak harus merisukan nasib hari depan mereka, rumah telah disediakan (untuk sementara jika ada saudara perempuan yang lain). Begitu juga tanah kampung, sawah atau dusun tempat tinggal untuk diusahakan.⁸ Oleh sebab itu si gadis tidak perlu mengambil tahu ada atau tidak orang lelaki datang merisik dan meminangnya.

Sekarang, biasanya risikan dijalankan di rumah pihak perempuan dan si gadis dapat mengetahui yang dia telah dirisik oleh teruna. Hal ini disebabkan perubahan sikap masyarakat di mana ibu bapa sekarang lebih mengutamakan kebahagiaan anak gadisnya. Justru itu si gadis diberitahu mengenai hal itu. Juga kemudahan bekalan air menyebabkan peranan perigi sebagai tempat perhubungan telah kufang.

Dalam memutuskan untuk menerima atau menolak risikan itu, ibu bapa menghadapi dua persoalan. Pertama, anak perempuan perlu cepat dikahwinkan supaya dapat meringankan beban menanggungnya terutama jika sebuah keluarga itu mempunyai empat atau lima anak perempuan. Selalu dikatakan bahawa beban melepaskan anak perempuan itu

⁸Hj. Abas Hj. Ali, "Sebahagian Dari Dasar Adat", Kertaskerja Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, anjuran Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April 1974, hal. 8.

adalah beban yang berat. Apabila anak perempuan telah meningkat umurnya maka peluang untuk dapat dipinang semakin kurang. Jadi seboleh-bolehnya anak perempuan perlu dikahwinkan sebelum masuk umur dua puluhan. Anak yang dipinang ketika masih muda selalu mendatangkan rasa bangga kepada ibu bapa kerana itu menandakan anak itu 'laku'. Di samping itu anak-anak dara ingin dikahwinkan cepat kerana bagi mereka 'kerbau sekandang senang dijaga tetapi manusia seorang susah menjaga', tambahan pula kebimbangan meninggalkan anak dara di rumah jika ibu bapa pergi berjalan-jalan. Jadi sebab ingin mengelakkan anak perempuan menjadi 'anak dara tua' di mana masa dahulu gadis yang telah berumur lima belas tahun sudah dikatakan anak dara tua. Dan ingin melepaskan tanggungan terhadap anak maka perkahwinan selalu dipersetujui.

Kedua, menentukan kedudukan seorang bakal menantu bagi menjamin kebahagiaan dan kesenangan anak perempuannya nanti adalah soal yang rumit. Mereka perlu mempertimbangkan tentang buruk atau baiknya perangai lelaki itu (peribadi); kaya atau miskin hidupnya (ekonomi); cacat atau baik anggotanya (anggota fizikal) dan tinggi atau rendah tarafnya (keturunan) dibandingkan dengan kedudukan pihak perempuan. Selalunya pemilihan adalah kepada yang sama taraf. Orang yang rendah taraf atau merasakan rendah taraf akan teragak-agak menerima orang yang taraf tinggi. Sebaliknya orang yang dianggap bertaraf tinggi tidak atau jarang menerima orang yang bertaraf rendah.⁹ Tetapi masa dulu, kaya atau miskin, cantik atau buruk bakal menantu

⁹Zainal Kling, op. cit., hal. 214 - 215.

itu tidak sangat diperhitungkan yang lebih dipentingkan ialah budi pekertinya atau budi bahasanya. Justru itu kita dapati menantu-menantu mereka terdiri dari berbagai-bagai bangsa seperti orang Jawa, orang Minangkabau dan sebagainya.

Dalam membuat keputusan di peringkat awal ini memadai hanya ibu bapa sahaja. Setelah persetujuan tercapai samada menerima atau menolak maka pihak perempuan memberitahu wakil yang merisik tadi (orang perantaraan). Jika pihak perempuan bersetuju atau menerima maka pihak lelaki menghantar wakilnya iaitu orang yang meninjau atau merisik tadi untuk membawa 'cincin tanya' kepada pihak perempuan. 'Cincin tanya' itu ialah cincin emas. Harganya bergantung kepada kemampuan si lelaki tetapi tidak boleh kurang dari lima puluh ringgit (RM 50.00). Cincin itu diikat dengan benang yang berwarna merah kerana bagi pandangan adat, merah itu menandakan gembira. Cincin itu diletakkan di dalam bekas yang sempurna berserta dengan bunga rampai. Sekarang cincin itu diletakkan di dalam kotak cincin. Kotak itu pula diletakkan di dalam bekas yang telah ditaburi bunga rampai.

Ketika pihak lelaki menyerahkan 'cincin tanya' itu disertai dengan kata-kata perbilangn adat:-

"Beginilah kak,
Kami ini ibaratnya,
Kok umur belum setahun jagung,
Kok darah belum setampuk pinang,
Kok akar belum selilit telunjuk,
Maka kedatangan kami,
Kok hari nan sehari,
Kok malam nan semalam ini,
Ibarat singkap daun ambil buah,
Kopek kulit ambil isinya,
Bak kata orang,

Bila mengadakan anak,
Kok jantan diserahkan mengaji,
Kok betina diserahkan menjahit,
Sombong pada emaknya,
Megah pada ayahnya,
Dalam yang demikian itu lama kelamaan,
Mengaji pun sudah tamat,
Menyulam menjahit pun sudah pandai,
Maka siserukan pula untungnya,
Adapun untung anak jantan itu dicari-carikan,
Untung si betina itu dinanti-nantikan,
Kemudian dari itu pertemuan nak ada,
Maka ada pula risik yang berdesus,
Dua nan merangrak dekat rumah dekat kampung,
Gemit nan berkecapi,
Kilat nan memancar,
Maka dipemanda teruna cincin sebertuk,
Itu pengnya emak dan bapak,
Cincin dua bentuk tanda seia sekata."

Di sambung lagi oleh pihak lelaki tadi bertanya:-

"Jadi inilah,
Kok selingkung Pulau Perca,
Selilit Tanah Melayu,
Sebingkah tanah nan terbalik,
Sehelei daun mengterantih,
Serantau hulu,
Serantau hilir,
Terpandanglah sawah nan berlopak,
Kampung nan bersudut,
Pinang nan berjejer,
Maka berupalah seekor burung permainan,
Kok begitu dilapehkan risik desusnya,
Inilah diserahkan cincin sebertuk,
Cincin tanya."¹⁰

Maka cincin tanya itu pun diterimalah oleh pihak perempuan dengan penuh hormat dan beradat. Kemudian 'cincin tanya' itu ditunjukkan kepada sanak saudara (kerabat yang dekat) dan buapak. Ini bermakna 'cincin tanya' adalah berfungsi sebagai tanda yang menunjukkan anaknya sudah ditanya orang dan tanda untuk memberitahu sanak

¹⁰ Shamsiah Abd. Rahim, Bahasa Perbilangn Dalam Istiadat Perkahwinan Dalam Adat Perpatih Di Negeri Sembilan, Satu Contoh, Tesis UKM, 1974/75, hal. 31 - 32.

saudara dan buapak. Beritahu buapak mengenai perkara ini adalah penting, jika ditinggalkan buapak pihak si perempuan dikenakan denda yang dikenali dengan nama 'timbang salah' kerana dalam sesuatu majlis perkahwinan itu buapaklah yang akan mengetuai dan mengendalikannya. Tanpa buapak majlis itu tidak dapat dijalankan cara adat.

Dalam membuat keputusan itu terdapat permuafakatan antara kerabat-kerabat yang dekat bagi pihak perempuan seperti bapa saudara kedin dan adik beradik perempuan. Muafakat ini tidak perlu dikumpulkan sanak saudara itu, hanya cukup dengan meminta persetujuan mereka semasa menunjukkan 'cincin tanya' tadi. Jika ramai daripada mereka yang setuju terutama kedin, maka diterimalah risikan itu. Keputusan ini mengambil masa secepat-cepatnya tiga hari dan selambat-lambatnya dua minggu, dalam adat dipanggil 'dua kali tujuh hari' tetapi jika tidak setuju 'cincin tanya' ini hendaklah dikembalikan dalam tempuh tiga hari. Kemudian pihak perempuan memulangkan kata atau janji kepada pihak lelaki. Memulangkan janji maksudnya memberitahu sanada bersetuju atau tidak. Sebagaimana kata adat:-

"Mampaknya beginilah,
Sakit bermula mati bersebab,
Hujan berpokok kata berasal,
Mana asa kata,
Awal berpemulaan,
Akhir berkesudahan,
Kedatangan datuk dulu membawa,
Cincin cinta kepada saya,
Mengikat persemendaan,
Oleh saya menerimalah,
Akan tetapi janjinya teguh,
Padangnya lebar,
Man jauh telah saya jemputkan,
Man dekat telah saya kumpangkan,
Segala tempat semenda saya,
Menerimalah cincin mintaan ini." 11

¹¹ Ibid, hal. 33.

Apabila kedua belah pihak telah bersetuju untuk semenda-
menyemenda ¹² maka pihak lelaki pun menghantar 'sinsin tanda'. Se-
belum istiadat peminangan atau pertunangan yang mana dikatakan da-
lam adat ialah istiadat 'melapis cincin' iaitu pihak lelaki meletak-
kan sebetuk cincin lagi pada cincin yang ada (cincin tanya) atau
dipanggil juga 'mengembang cincin'. Maka kedua-dua ibu bapa pihak
lelaki dan perempuan menyatakan perkara itu kepada buapak suku masing-
masing dan sanak saudara yang dekat dan jauh. Bagi pihak perempuan
menjemput mereka datang ke rumah pada hari menerima tanda itu. Ma-
nakala di pihak lelaki pula setengah dari orang-orang yang dijemput
itulah yang akan membawa barang-barang yang diperlukan dalam pemi-
nangan atau barang-barang peminggan, terutama buapak yang akan me-
nyerahkan barang-barang itu kepada buapak sebelah perempuan nanti.

"Kadang-kadang pada masa inilah apabila suatu perkahwin-
an akan dilakukan di mana sanak saudara perlu bersama-sama, dibaik-
kan semua sanak saudara yang berselisih faham atau berjauhan hati.
Atau seperti kata perbilangan adat, 'yang kusut menyelesaikan'. Pa-
da masa inilah kedim berkuasa untuk menghukum anak buahnya yang du-
lu bersalah kepadanya seperti tidak menjemputnya pada masa keramaian
yang terdahulu dan sebagainya. Ataupun kemulah (kedin) mengumpulkan
anak buah di dalam perut atau sukunya untuk menyelesaikan pergaduhan,
perselisihan faham antara mereka. Jikalau yang bersalah itu pihak
yang muda maka dia diperlukan menyembah kepada pihak yang tua yang

¹² Semenda-menyemenda atau persemendaan ialah perhubungan antara ke-
lompok eksogami melalui perkahwinan antara seorang anggota lelaki
satu kelompok itu dengan seorang anggota perempuan kelompok (suku)
lain. Sila lihat, Zainal Kling, *op. cit.*, hal. 104.

dipersalahkan. Ataupun jika perlu membayar denda seperti menyembelih ayam atau kenduri seperti yang dimahukan oleh kemulah maka terpaksa kerabat yang bersalah melakukannya. Biasanya orang yang dihukum pada masa ini ialah kerabat yang akan melakukan istiadat perkahwinan. Apabila telah berkumpul kerabat dekat dan berbaik sangka antara satu dengan lain maka lebih mudah menjalankan istiadat. Namun begitu ada juga kerabat-kerabat yang tidak mahu berbaik dan meninggalkan istiadat kerabatnya itu." ¹³

3.3 Pinangan atau Hantar Tanda.

Pada hari yang ditetapkan, biasanya sebulan selepas menghantar 'cincin tanya' ataupun mengikut masa yang sesuai bagi kedua-dua belah pihak diadakan istiadat peminangan. Di hari menghantar pinangan itu diadakan sedikit kenduri di kedua-dua belah pihak, biasanya di sebelah petang. Di rumah pihak perempuan, sedikit kenduri diadakan untuk menanti rombongan dari pihak lelaki tadi. Maka pihak lelaki akan di wakil oleh buapak dan kedimnya membawa tanda iaitu 'cincin tanda', tepak sirih dan barang-barang iringan ke rumah pihak perempuan.

Biasanya 'cincin tanda' diletakkan di dalam sebuah dulang kecil yang dialaskan dengan kain dan ditaburkan bunga rampai disekelilingnya. Sekarang 'cincin tanda' diletakkan di dalam bermacam-macam bentuk bekas seperti diletakkan di dalam mangkuk kaca yang berwarna-warni dan disertakan bunga rampai.

¹³ Ibid, hal. 216.

Sirih pula disusun di dalam tepak sirih, hendaklah mengikut adatnya. Tepak sirih inilah merupakan 'kepala adat'. Kesalahan dalam menyusun dan melengkapkan isi tepak ini akan di denda dinamakan 'bertimbang salah'. Kemudian tepak sirih ini dibungkus dengan kain songkit atau kain yang dibuat khas untuk membungkusnya. Barang-barang iringan yang kurang penting cuma untuk mencantikkan lagi istiadat itu, seperti kuih-muih, buah-buahan seperti limau, apel, pisang dan sebagainya. Ini adalah pengaruh dari bandar yang meresap di dalam adat istiadat perkahwinan masyarakat Adat Perpatih sebab alat komunikasi luar bandar ke bandar bertambah baik samada melalui mas media atau jalan raya dan jalan keretapi yang membenarkan orang-orang bandar dan luar bandar berulang-alik ke bandar atau ke luar bandar.

Kadang kala hantar tanda ini disertakan sekali dengan menghantar separuh atau setengah wang belanja ¹⁴ yang digubah dalam berbagai bentuk seperti bentuk seimbang bunga, masjid dan lain-lain. Tetapi penyertaan separuh wang belanja dalam istiadat peminangan jarang diamalkan sebab berat beban yang dipikul oleh pihak perempuan jika dia melanggar syarat-syarat perjanjian yang telah ditetapkan di dalam istiadat peminangan ini nanti. Bek kata perbilangan adat:-

"Helah lelaki loncor,
Helah perempuan ganda." ¹⁵

¹⁴ 'Wang Belanja' ini dikenali di tempat kajian penulis (kampung Belangan) sebagai 'Belanja Hangus' di setengah-tengah tempat seperti di Gadik dikenali sebagai 'Belanja Adat'. 'Belanja Hangus' ialah sejumlah wang yang mesti dibayar oleh pihak lelaki mengikut kemampuannya sebelum seorang lelaki itu mendapat seorang perempuan menjadi isterinya. 'Belanja Hangus' ini digunakan untuk perbelanjaan di hari perkahwinan nanti. 'Belanja Hangus' telah ditetapkan sebelum istiadat peminangan dijalankan. Masanya di antara selepas menghantar 'cincin tanya' dan sebelum peminangan. Kedua-dua belah pihak bermuafakat bagi menentukan jumlah 'Belanja itu.

¹⁵ Ibid, hal. 217.

Apabila rombongan pihak lelaki telah sampai di rumah si perempuan. Maka di setengah-tengah tempat dalam Negeri Sembilan ada tegur sapa atau berbalas-balas pantun di antara kedua belah pihak.

Ditegur oleh pihak si perempuan:-

"Katung-katung berisi manik
manik berisi hampa padi
Semua yang datang silalah naik
inilah airnya pembasuh kaki.

lalu dijawab oleh pihak lelaki:-

Dari jauh ke pematang
tetak tangan papan kemudi
dari jauh kami datang
mendengar tuan yang baik budi.

Balas pihak perempuan pula:-

Tatang puan tatang cerana
talang biduk Sazi Rama
datang tuan datanglah nyawa
jemputlah duduk bersama-sama.

Jawab pihak lelaki sambil duduk:-

Cerati pinang cerati
cerana di atas papan
sirih kami sirih bererti
sukat makan barulah makan*

Balas pihak perempuan lagi:-

Saya tidak tahu berebana
selisih telunjuk bertolakan
saya tak tahu akan maknanya
sirih diunjuk saya makan.

Balas pihak lelaki pula:-

Rumah besar alangnya besar
rumah datuk Perdana Menteri
kalau tidak hajat yang besar
kami tak sampai ke mari.

Sambung lagi pihak lelaki:-

Orang mengambil siput di lubuk
airnya dalam banyak lintah
datang membaiki atap nan tembuk
hendak mengganti lantai nan patah.

Balas pula pihak perempuan:-

Rimba bakar menanam padi
makan berulam bushnya petai
jikalau sudah tulus dan sudi
berbantalkan bendul bertikarkan lantai." 16

Dalam penyerahan 'cincin tanda', tepak sirih dan barang-
barang iringan tadi terdapat kata-kata perbilangan adat. Sekarang
kata-kata ini telah diubah suaikan dengan keadaan masa tetapi tuju-
an atau maksudnya tetap sama.

Ketika menyerahkan atau menghulurkan tepak sirih pihak le-
laki sebagai tanda pengenalan. Berkata buapakny:-

"Makan sirih berpinang tidak
pinang dibeli dari pekan
dibungkus dengan kain putih
penat menyirih dibawa berjalan
makan sirih kenyangnya tidak
hanya tanda perkenalan
pusaka tua Adat Perpatih
mintalah datuk tolong sudikan.

Buapak perempuan menerima tepak sirih itu dan membukanya.
Dialah yang memulakan makan sirih itu sambil mempelawa orang-orang
lain di pihak perempuan itu. Kemudian pihak perempuan pula menja-
lankan upacara pengenalan. Buapak pihak perempuan sebagai wakil
mempersilakan pihak lelaki makan sirihnya pula. Katanya:-

Makan sirih berpinang tidak
pinang datang dari pekan
sekarang sudikan pula
tepak sirih orang Belantikan (nama kampung si perempu-
an).

¹⁶ Shamsiah Abd. Rahim, op. cit., hal. 34, 35, 36.

Balas pihak lelaki pula:-

Kalau hendak digantang tiga gantang
kalau hendak diikat tiga ikat
masukkan ke dalam raga bawakan ke rumah cik Minah
perkara Adat dibentang dipanjang
elok digolong ia singkat
bak kata orang-orang tua-tua
sibak daun ambil buah 17
(sembah pada datuk)"

Sambung lagi pihak lelaki untuk menyatakan tujuan kedatangannya:-

"Bukan lebah sebarang lebah
lebah bersarang di daun buluh
buluh rimbun hidup di rimba
bukan sembah sebarang sembah
sembah dengan jari sepuluh
sembah adat dengan pusaka
(sembah pada datuk)

Dari Johor pergi ke Serem
singgah sebentar di pekan Jabi
Jabi itu dekat Segamat
Segamat banyak pokok pinang
bagai datuk telah maklum
anak-anak buah (kita) telah berjanji
janji itu telah diikat
menghantar cincin untuk meminang
(sembah pada datuk)" 18

Ketika menghulur atau menyerahkan cincin pula, buapak pihak lelaki berkata:-

"Orang Cina berhari raya
kedai ditutup tidak dapat membeli
anak-anak di rumah bermasam muka
nak makan tak berlauk atau berselera
hari baik saat mulia
kami atau saya datang menepati janji
janji adat dengan pusaka
menghantar cincin meminang anak buah datuk
(sembah pada datuk)" 19

¹⁷ Hasil dari temuduga dengan ketua adat di tempat kajian penulis. Beliau ialah Abdullah Munchak.

¹⁸ Hasil dari temuduga dengan ketua adat - Abdullah Munchak.

¹⁹ Hasil dari temuduga dengan ketua adat - Abdullah Munchak.

Ketika menyerah semua barang-barang pembawaan, berkata buapak pihak lelaki lagi:-

"Kuda putih datuk Panglima
ditunggang orang bawa berjalan
penat ditunggang berjalan kita
kuda penat kita pun letih
pinangan ini harap diterima
berserta dengan barang-barang iringan
salah dan silap maaf dipinta
ucapan ribuan terima kasih.
(sembah pada datuk)

Balas pihak perempuan pula:-

Kuda putih datuk Panglima
ditunggang orang bawa berjalan
hantaran ini saya terima
kecil tapak tangan nyiru ditadahkan
ucapan ribuan terima kasih." ²⁰

Selepas bersoal jawab, buapak pihak perempuan memeriksa semua barang-barang itu. Kadang-kadang dia menanyakan harga 'cincin tanda' itu. Tujuannya bila berlaku kesalahan di pihak perempuan semasa dalam janji mudah diperhitungkan dendanya kelak. Dia juga menasihatkan ibu bapa pihak si perempuan menyimpan dan menjaga kedua-dua cincin (cincin tanya dan cincin tanda) itu dengan cermat.

Pada masa sekarang wakil perempuan dari pihak lelaki menyarungkan 'cincin tanda' ke jari manis si gadis yang berada di dalam bilik dengan berpakaian cantik, tetapi ini tidak dilakukan di masa dahulu. Sementara itu kedua belah pihak pun berundinglah bila masa, hari dan bulan yang baik untuk melangsungkan perkahwinan nanti.

²⁰ Hasil dari temuduga dengan ketua adat di tempat kajian penulis. Beliau ialah Abdullah Munchak.

Biasanya dahulu hari dan tarikh yang ditetapkan bagi melangsungkan perkahwinan ialah selepas hari Raya Puasa atau hari Raya Haji ataupun selepas menuai padi kerana masa-masa ini mereka tidak sibuk seperti berkerja di bendang atau sawah padi. Sekarang pula masa atau tarikh yang biasa diadakan majlis perkahwinan ialah masa cuti sekolah iaitu bulan-bulan empat, lapan dan dua belas supaya saudara-mara yang mempunyai anak-anak yang bersekolah boleh bersama-sama di hari perkahwinan nanti. Sementara hari yang ditetapkan pula ialah hari Sabtu dan hari Ahad. Ini akan memberi peluang kepada keluarga yang berkerja dengan kerajaan untuk dapat bersama.

Dari penetapan tarikh dan hari itu dapat kita mengetahui tempoh di antara pertunangan hingga ke hari perkahwinan atau kata lain 'masa dalam janji', biasanya tidak kurang dari satu tahun. Sekarang kita tidak dapat menentukan jarak masa pertunangan itu kerana bergantung kepada persetujuan kedua belah pihak dan kemampuan pihak lelaki serta kemajuan dalam bidang pelajaran. Kadang-kadang tempoh pertunangan itu selama tiga atau empat tahun kerana kedua-dua bakal pengantin masih berlaraj lagi. Ada pula terlalu cepat hanya beberapa bulan sahaja walaupun kedua-dua mereka masih berlaraj.

Dahulu jika hendak cepat atau lambatkan tarikh perkahwinan dari yang telah dipersetujui dalam masa peminangan dulu diadakan istiadat 'sela-menyela', kedua-dua pihak bermuafakat semula untuk menetapkan tarikh yang baru.

3.4 Pembatalan peminangan.

Apabila cincin pinangan telah diterima maka resmilah per-

tunangan antara si teruna dengan si dara tadi. Mengikuti adat dalam masa pertunangan itu ada pula aturan atau undang-undang yang patut dituruti dan dihormati. Undang-undang yang disalurkan melalui kata-kata perbilangan dan mengandung kiasan ibarat yang tajam dan dalam, seperti berikut:-

"Cincin sebertuk menanya ibu bapa
Cincin dua bentuk oso sekata
Oso sekata kata dibalikkan
Tak oso sekata cincin dibalikkan
Oso sekata janji diikat
Janji dibuat dimulihkan
Balam janji digaduhkan
Sampai janji ditepati
Elah si laki-laki loncor tanda
Elah si perempuan ganda tanda
Sawan gila luar janji." ²¹

Maksudnya di dalam masa pertunangan, jika pihak lelaki yang membuat helah seperti memutuskan pertunangan itu maka segala yang dibayar adalah terpulang kepada perempuan atau wang adat kahwin atau tanda pertunangan dan sebarang hantaran hilang, iaitu tidak dipulangkan balik kepada lelaki dan tidak boleh dituntut lagi. Sebaliknya jika pihak perempuan pula membuat helah maka tanda pertunangan hendaklah dipulangkan dengan berganda, sebertuk cincin menjadi dua bentuk cincin. Perjanjian ini diberi syarat seperti:-

"cacat sida
sawan gila
hidup mati
di luar janji
....." ²²

Maksudnya jika salah satu pihak itu terkena penyakit se-

²¹ Nordin Selat, op. cit., hal. 127.

²² Zainal Kling, op. cit., hal. 217.

perti sawan atau gila atau penyakit lain seperti kusta, mati pucuk, untut dan cacat sebab kemalangan. Maka segala itu tidak masuk janji.

Perkara ini juga telah diperkatakan oleh Abdul Kahar Bador:-

"There is no exchange of rings. The period of engagement and date of wedding is then fixed, during which time, should the man call off the engagement, he will forfeit the rings, and should the girl's side do so, they will indemnify the man's side by doubling the number of gold rings to be returned to the man. There are other precautions and conditional clauses cited, such as sudden madness, illness and accidents, which are not part of the agreement." 23

"Manakala jika mati salah seorang yang bertunang, separuh dari wang adat dikembalikan kepada pihak lelaki. Barang-barang pemberian dipulangkan semua sekali. Jika dalam masa pertunangan perempuan yang bertunang telah 'dirosakkan' oleh lelaki lain, ibu bapa si perempuan terpaksa membayar kepada si lelaki dua kali ganda adat kahwin dan sebarang pemberian yang telah diterima. Jika ibu bapa di dapati cuba menyurukkan perkara buruk ini, maka mereka terpaksa membayar tiga kali ganda adat dan pemberian. Jika si lelaki cuma tahu akan 'kerosakan' ini sesudah berkahwin, dia boleh memberitahu mentuanya dengan isyarat menterbalikkan tepak sirih. Dia akan dapat potongan dan cuma membayar adat kahwin sebagai janda sahaja, bakinya akan dipulangkan kepadanya." 24

²³Abdullah Siddik, Pengantar Undang-Undang Adat Di Malaysia (Kuala Lumpur: Universiti Malaya, 1975), hal. 136.

²⁴Nordin Selat, op. cit., hal. 127 - 128.

BIBLIOGRAFI

A. Buku:

1. Abdullah Siddik. Pengantar Undang-Undang Adat di Malaysia. Kuala Lumpur: Penerbitan Universiti Malaya, 1975.
2. Djamour, Judith. Malay Kinship and Marriage in Singapore. New York: University of London, Humanities Press, Inc., 1966.
3. Nordin Selat. Sistem Sosial Adat Perpatih. Kuala Lumpur: Utusan Melayu (M) Bernad, 1976.

B. Rencana/kertaskerja:

1. Abas Haji Ali. "Sebahagian dari Dasar Adat", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.
2. Abdullah Siddik. "Adat dan Modernisasi", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.
3. Aliyah. "Rahsia Mak Andam menjadikan Pengantin Berseri di Pelamin" dalam Keluarga, Keluaran 21, Disember, 1977.
4. Hashim Abdul Ghani. "Kata-Kata Perbilangan dan Tafsirannya", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.
5. Idris Haji Tain. "Beberapa Konsep Penting dalam Sistem Adat Perpatih Negeri Sembilan", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.
6. Mansor Haji Jamaluddin. "Konsep Harta di dalam Sistem Adat Perpatih", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.
7. Md. Sharif Fakeh Hassan. "Sejarah Kedatangan Adat Perpatih ke Negeri Sembilan dan Kaitannya di Minangkabau", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.

8. Mohd. Dahlan Mansoer. "Minangkabau dan Negeri Sembilan, Tinjauan Kaitan Sejarah dan Kebudayaan", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.
9. Mohd. Rais Yatim. "Undang-Undang Adat Perpatih, Common Law dan Equity - Satu Analisa Perbandingan", kertaskerja dalam Seminar Pensejarahan dan Adat Perpatih, Majlis Belia Negeri, Negeri Sembilan, April, 1974.

G. Latihan Ilmiah:

1. Shamsiah Abdul Rahim. Bahasa Perbilangan dalam Istiadat Perkahwinan, dalam Adat Perpatih di Negeri Sembilan, Satu Contoh. Latihan Ilmiah Universiti Kebangsaan Malaysia, 1974/75.
2. Sia Wee Teng. Adat Istiadat Perkahwinan Orang-Orang Melayu Kelantan. Latihan Ilmiah Universiti Kebangsaan Malaysia, 1976/77.
3. Zainal Kling. Sistem Kekeluargaan di Melaka Utara. Latihan Ilmiah Universiti Malaya, 1969.

LAMPIRAN (ii)

SURAT NIKAH/KAHWIN

No U 2263

بلاغ دفتري 1974/7

نكري سميلن

او ندغ ۲ فندييران حكوم شرع تاغون 1960

(بلاغن 15 تاغون 60)

سورت كتراشن نكاح

[شرانوران (2) 5]

بھواسن... عبدالرزاق بن حبيب

(كاره فئانلس نمبر 3509854) نلا دعتدكن نكاحن دغش

..... بنت الشيخين المرين

(كاره لفئان نمبر 373793) اد... 19 برسآن دغن

..... 7 هاريولن

..... 2 هاريولن

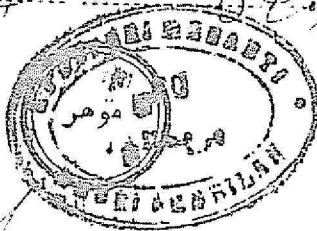
..... سابق... دغكيت عوتخ/توني

بياران دكناكن \$ 300

..... تر تولىس د... 19

..... 7 هاريولن

..... برسآن 13 هاريولن

..... قاضي

..... دائره/ولايه

LAMPIRAN (iii)

SURAT IZIN PEREMPUAN KEPADA WALINYA

اذين دان وکاله

اداله ساي... بسپيڙو، بروڪيل... بنت... ڊي...
 مفاذينڪن ڪفد... ڊي... بن... بسپيڙو...
 فڪت... باڻ... ڪفد ساي قد منڪاڪن ڊيري ساي دڻن
 بچمد، بشا، ريڻ... بن... بچير الطيڻ...
 دڻن مسڪهوين... 25%... توني/صوتج دان ساي...
 بن... سسڪوهن بروڪيل ڪفد...
 بن... باڪي معقدڪن نڪاح... ساي نامن
 بنت... يڏدارا/بچصل
 دڻن... بن... دڻن مسڪهوين
 يفترسبوت داتس اين. مك اذين دان وکاله يفترسبوت داتس اين تله
 برلاکو دهداثن دوا اورغ سقسقي يفترسبوت نامن قد فصل 4 دسبله اين.

تندا تاغن يضاذينڪن... *S. Khanif D...*

تندا تاغن يشيروڪيل...

تندا تاغن سقسقي...

.....1

.....2

Handwritten signatures and names

LAMPIRAN (iv)

SURAT TAKLIK

15. لفظ تعلیق دمکین:

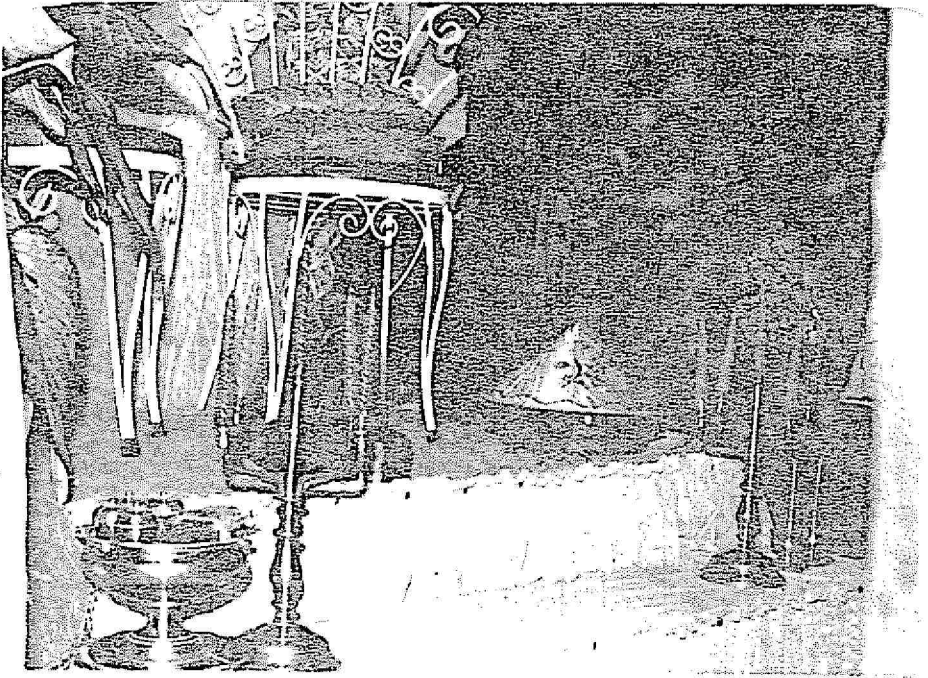
منکل ساي تيفگلکن استري ساي.....
 4 بولن اتو لبه دغن سجاج اتو فقسا اتو ساي اتو وکیل ساي تياڈ مبري نفقه کفداں سايلا ماس يفترسبوت فد حال اي
 طاعتکن ساي اتو ساي ملاکوکن سبارغ مضرت کفد توبه بدائن، اتو کحرمتنن اتو هرت بنداں کمدين اي مقادو کفد قاضي
 دان منکل ثابت ادوائن دسيسې قاضي اتو فساديل محکمه شرعيه اتو جماعه فساديلن محکمه جواتنکواس اولغبچارا دان اي
 مبري کفد قاضي باکي فيهق ساي سبايق I\$, مک فد کتيک ايت ترطلاقله اي دغن ساتو طلاق خلعي.

.....
 تندا تاغن يشبرتعلیق

Bayaran Pendaftaran 4/2
 Rest D. 22/15, Tarikh 12 4. 99.

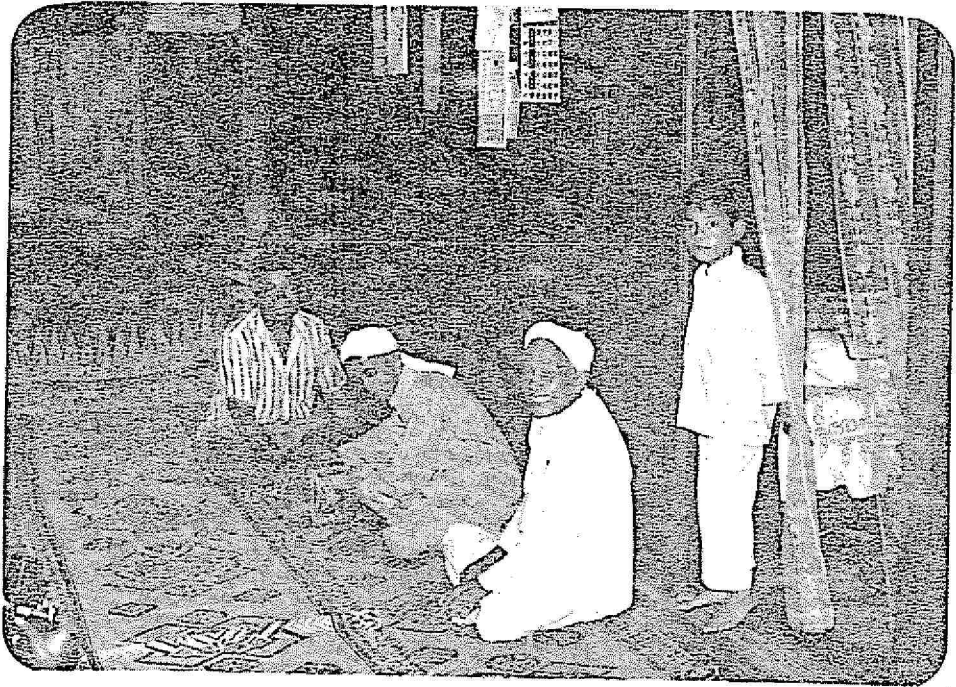
DISJUKAN BENAR

LAMPIRAN (va)

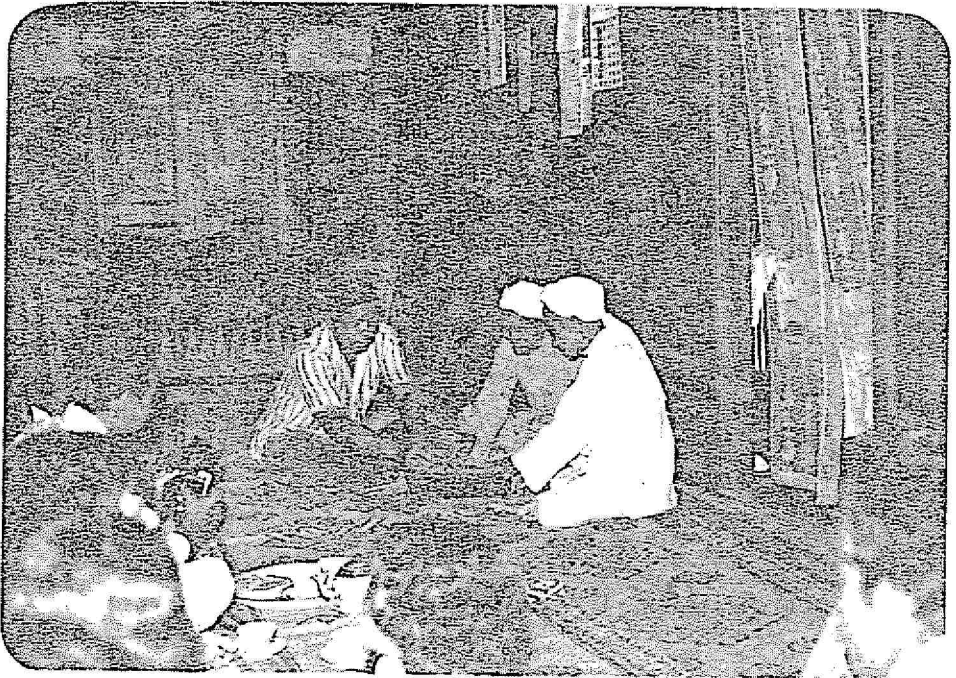
1. Pelamin adalah tempat persandingan pengantin.

LAMPIRAN (vb)

2. Penyerahan tepak sirih oleh orang semenda kepada buapak pihak lelaki.

LAMPIRAN (vc)

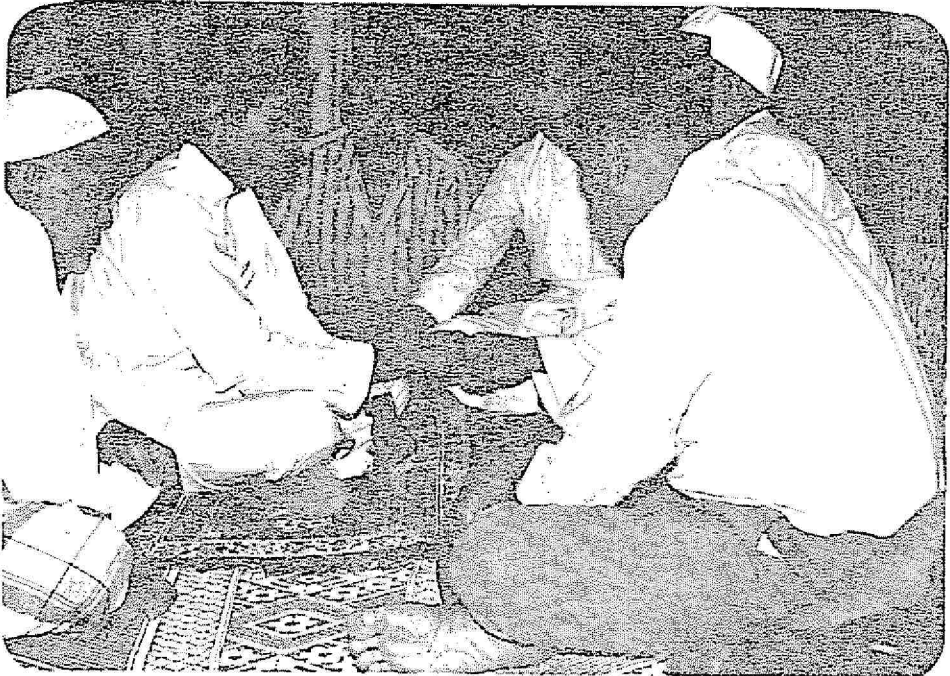
3. Orang semenda dengan orang-orang pihak lelaki makan sirih di rumah persinggahan pihak lelaki.

LAMPIRAN (vd)

4. Barang-barang hantaran (tepak sirih, 'belanja hangus' dan barang-barang iringan) yang digubah dalam berbagai bentuk.

LAMPIRAN (ve)

5. Istiadat Akad Nikah: wali atau wakil wali bersalam dengan pengantin lelaki.

LAMPIRAN (vf)

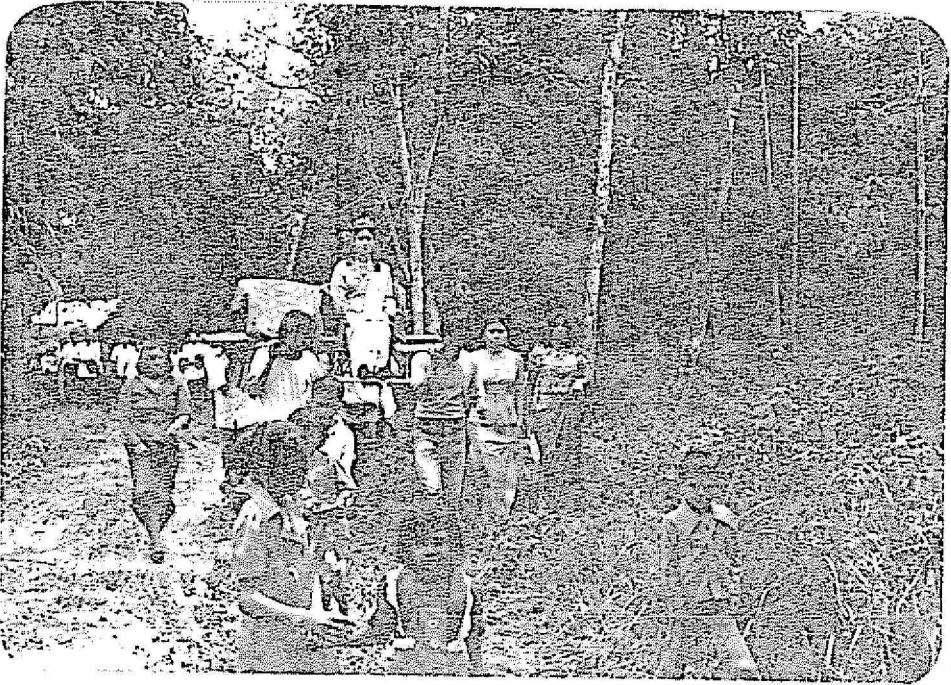
6. Perarakkan di Malam Berinai Besar: kedua-dua pengantin yang berpakaian tradisional dijulang oleh empat orang anggota masyarakat Adat Perpatih.

LAMPIRAN (v.g)

7. Perarakkan di Hari Lansung: kedua-dua pengantin disandingkan di halaman hadapan rumah, bagi tuntunan para jemputan.

LAMPIRAN (vh)

8. Pengantin perempuan yang diarak cara julang dengan diiringi rebana menuju ke rumah persinggahan pengantin lelaki.

LAMPIRAN (vi)

9. Istiadat Suap-Suap; Mak andam dan pengantin perempuan menyuap pulut ke mulut pengantin lelaki. Tetapi ditahan oleh pak andam dan pengantin lelaki. Perbuatan itu dilakukan sambil berjenaka.

LAMPIRAN (v.j)

10. Istiadat Padam Lilin: Kedua-dua pengantin serentak menghembus api lilin itu hingga padam.